

riam reportavit, etiam illi qui erant subitus terram, id est, in sinu Abrahæ, gloriam et honorem Deo cantant, quia jam per Christum beati effecti sunt. Adde Gregorium, lib. 4 Dial., c. 42, per locum illum, *subitus terram*, infernum ipsum damnatorum intelligere; nam per librum, Scripturam intelligit, cum Hieronymo, Ezechiel. 2 et 44, et cum multis aliis; de quo optime dici potuit, neque Angelos aut Sanctos beatos, neque homines in terra degentes, neque ipsos dæmones potuisse illum librum aperire seu declarare. Et eadem expositio de inferno locum habet, etiam si per librum ipsammet prophetiam Apocalypsis, quam Joannes scribebat, cum multis aliis intelligamus. Alia vero posteriora per prosopopœiam dicta sunt de omnibus creaturis etiam carentibus intellectu, quandoquidem etiam pisces maris numerantur; et ideo in hoc secundo loco per creaturas subitus terram existentes intelligi possunt etiam metalla et mineralia omnia, et damnati etiam juxta sensum positum in priori testimonio. Quanquam optime etiam intelligantur de animabus purgatorii, ut Ribera etiam notavit, non tam ex illis verbis probando purgatorium ibi esse, quam supposita veritate purgatorii, ad animas in illo existentes laudem illam et benedictionem referendo.

6. Ex Eccl. 24 idem colligitur. — Aliud testimonium, ex quo potest hoc comprobari, legitur apud Sapientem, Ecclesiast. 24: *Petrabo omnes inferiores partes terræ, et inspiciam omnes dormientes, et illuminabo omnes sperantes in Domino.* Que verba, et de sapientia increata secundum se, et de incarnata sapientia possunt intelligi; utroque vero modo ex eis constat esse in inferioribus partibus terræ aliquos dormientes sperantes in Domino, quod de damnatis dici non potest; sunt ergo illi qui purgantur. At hic locus optime intelligitur de antiquis Patribus existentibus in sinu Abrahæ; unde ex isto probari solet descensus Christi ad inferos. Sed esto hoc verum sit, inde optimum argumentum colligitur, purgatorium esse subitus terram prope infernum. Nam si locus ubi detinebantur antiqui Patres jam mundi ab omnipotenti personali, fuit in illis infimis regionibus, quia erat veluti cancer in quo detinebantur propter reatum naturæ, donec per crucem expiareret, multo magis locus in quo et detinentur et puniuntur animæ nondum perfecte liberæ a propriis reatibus, erit in illis infimis regionibus. Unde Augustin. epistola

99 ad Evod., significat Christum descendendo ad inferos, etiam ad purgatorium descendisse, et ab illo alias animas liberasse, propter verba Act.: *Solutis doloribus inferni.* Quamvis enim hæc verba alias habeant expositiones, ut supra vidimus, et ille descensus Christi ad purgatorium incertus sit, tamen Augustinus pro certo supponit omnia loca penalia, a quibus Christus animas liberavit, esse in inferno; non credo tamen Augustinum in ea fuisse sententia, ut existimaverit Christum ab inferno damnatorum alias liberasse. Huc accedunt revelationes aliquæ, quibus purgatorium sub terris visum est, ut resert Beda, lib. 5 Hist. Anglic., cap. 13, et aliis locis infra tractandis.

7. Ratione ostenditur purgatorium esse subterraneum locum. — Satisfit revelationibus in contrarium. — Denique juxta divinæ providentiae dispositionem locus hic superior terra pro hominibus viatoribus deputatus est, ut sit quasi ad pugnam et meritum, vel demeritum destinatus; ergo non est verisimile in illo esse locum purgatorii, in quo jam animæ sunt in alio statu. Nec etiam fuit conveniens esse in aliquo loco supra terram, quia debet esse locus humilior magisque tenebrosus, et in carceris modum accommodatus; ergo verisimilius est esse subitus terram, sicut sunt reliqua loca animarum infelicium, seu quæ beatitudinem assequi non potuerunt. Neque revelationes illæ, quæ in contrarium afferebantur, nos cogunt; nam etiamsi admittamus omnino veras esse, et ex eis haberi alias animas in aliquibus hujusmodi locis purgari, dicemus illud esse extraordinarium, et præter legem, propter Dei voluntatem et causam quam ipse novit; locum autem lege statutum ad purgationem, definitum, ac juxta centrum terræ existere. Et hæc est communis responsio Theologorum, quos supra retuli, et Suppl. Gabr., dist. 45, q. 4, art. 1; Soto, q. 1, art. 1 et 3; Carthus., q. 1, et Dial. de Judicio, et lib. de Quatuor novissimis, cap. 48. Addo vero, in his revelationibus aliquid ostendi in aliquo loco propter aliquam significationem vel occasionem, non quia in tali loco illud opus fiat. Hoc patet ex Petri Damiani historia supra citata; ait enim Episcopum illum in flumine apparuisse cuidam presbytero, ejusque manum apprehendisse, ut vehementiam suæ poenæ et ardoris sentiret. At vero poena illa vehementis ustionis non erat in flumine, quantum ex proportione loci et effectus intelligi potest;

ergo illa revelatione significatum non est, Episcopum illum ibi cruciari ubi apparebat. Deinde in aliis capitibus ejusdem epistole refert idem auctor, damnatos aliquos visos esse in flumine, vel in aliis locis similibus, cum tamen certissimum sit ibi non puniri. Gregorii autem verba expressiora videntur, scilicet, *in hoc pœnali loco, seu, hic destinatus sum; unde videtur magis requirere priorem expositionem.* Nisi interpretetur, *hic*, id est, in hoc igne quem patior, ibi enim etiam ignem purgatorii sentiebat; vel *hic*, id est, in hoc pœnali loco, qui per hunc sensibilem significatur; sicut dicebat Angelus repræsentans Deum: *Ego sum Deus, etc.*

Quem ordinem situs servet purgatorii locus ad alia receptacula animarum quæ sub terra sunt.

8. Opinio prima. — Superest vero dubium, quem ordinem situs servet hic locus purgatorii ad alia receptacula animarum quæ sub terra existunt. Et difficultas est de comparatione loci purgatorii ad limbum puerorum; nam de gehenna omnes fatentur esse in infimo loco, id est, in centro terræ; et de sinu Abrahæ esse in superiori, hoc est, digniori loco, ut dixi in 2 tomo, disp. 42, sect. 2, in fine. De aliis vero duobus locis inter se collatis est diversitas opinionum. Quidam asserunt purgatorium esse infra limbum puerorum, gehennæ vicinum¹. Ita tenet Major, d. 44, q. 3, in fine, et Paludanus., dist. 45, q. 3, cum Petro de Tarantas., Problem. 1, art. 3; Soto, dist. 45, q. 1, art. 2, qui D. Thom. in suam sententiam adducit, eo quod dicat in d. 21 et 45, purgatorium esse vicinum inferno, et eundem ignem habere; alibi vero docet oppositum, ut jam dicam. Fundamentum eorum est, quia et duo loca convenient in pœna qualitate; in utroque enim est ignis ejusdem rationis; et ideo oportet esse contigua; adeo ut censeant isti auctores nullo interjecto corpore denso ac solido separari, sed habere potius eundem ignem continuum eundemque numero, solumque distinguunt quoad partes illius ignis, et per terminum a Deo præfixum. Confirmari potest hæc opinio, quia, licet originalis culpa majoris mali rationem habeat quam culpa venialis aut reatus temporalis pœna, eo quod illa separat omnino a Deo, hæc vero non, nihilominus reatus proveniens ex culpa actuali et perso-

¹ Vide Rosen., art. 37 contra Luth.

9. Secunda opinio. — Alii sentiunt limbum puerorum esse inferiorem et propinquiorem inferno. Ita sentit D. Thom. in 3, d. 22, q. 2, art. 1, q. 2, ubi Gabr. idem sentit, ejusque Suppl., 4, d. 45, q. 1, art. 1; et Rich., ubi supra. Favetque illis Concilium Florent. in Litteris unionis, quatenus ait, animas justas, si nondum plene satisfecerunt, detineri in purgatorio; eos vero qui in peccato actuali mortali, vel in solo originali decesserunt, mox in infernum descendere, panis imparibus puniendos. Ubi limbum puerorum comprehendit sub inferno simpliciter dicto, non vero purgatorium. Item significat, ad limbum puerorum majorem fieri descensionem quam ad purgatorium; imo transitum ad purgatorium non vocavit descensionem sed, detentionem. Unde ex illo loco certius apparet limbum puerorum esse in inferno quam purgatorium. Ratio etiam reddi potest, tum quia limbus est locus pro quibusdam Dei inimicis deputatus, et ideo majorem convenientiam habet cum gehenna quam purgatorium; nam animæ quæ in eis sunt, veluti in ratione essentiali culpæ convenient, quæ est aversio a Deo; unde etiam convenient in essentiali pœna, quæ est pœna damni; convenient item in aeternitate pœnae; ergo, pensatis omnibus, major convenientia est inter status animarum utriusque loci, quam inter damnatas animas et purgandas; ergo etiam loca debent esse inter se viciniora. Et confirmatur, nam hi pueri absolute sunt in statu indigniori; ergo debetur eis inferior locus.

10. Opinio tertia. — Primus modus astruendi tertiam opinionem. — Tertia sententia potest esse inter has media, scilicet, hæc duo loca non servare ordinem inter se, sed æque ab inferno distare, et æque esse illi propinqua secundum diversas ejus partes. Quod ut declarem, suppono infernum esse in ipsomet centro terræ, quia debet esse in loco infimo, ut talis status meretur, et ita in hoc omnes convenient. Videtur ergo centrum terræ esse etiam centrum inferni, ipsumque inferni locum per modum sphærae vacuae seu concavæ, circa ipsum centrum terræ versus omnem mundi partem, in distantia undique æquali,

intra terminum a Deo praefixum, extendi. Quia supposito situ talis loci in illo spatio, nec potest melius concipi, nec majori ratione versus unam partem quam versus aliam constitui aut extendi. Supra hunc ergo locum variis modis possunt cætera loca constitui. Primo ut alia non constituantur, seu extendantur per modum circuli, sed tantum ut putei quidam versus aliquam partem hujus mundi, ita tamen ut illa collocata sint unus sub alio, et alias sub altero. Et hic modus non est dubium quin sit possibilis; tamen quod ita sit, nullo fundamento ostendi potest. Et si vera est prior pars ejus, asseritur secunda; nam, si hæc loca illo modo sunt constituta, non est cur unus sub alio collocatus fuerit; sed potuerunt versus diversas mundi partes in eadem profunditate fieri.

11. *Secundus.* — Atque hic potest esse aliud modus collocandi hæc loca, juxta quem cessat dubitatio proposita; nam supponit illa duo loca ita collocanda esse ut alter sit sub altero, quod necessarium non est. Sic ergo relinquitur tertia opinio proposita, scilicet, quod hæc duo loca distant æque a gehenna secundum diversas partes ejus. Imo etiam sequitur, juxta hunc collocationis modum simum Abrahæ non esse supra purgatorium vel limbum puerorum, sed versus aliam tertiam partem mundi æque esse supra infernum collocatum. Cum enim ultima superficies concava inferni amplissimum ambitum contineat, facile potest intelligi, supra illam immediate esse collocatos puteos altissimos et capacissimos, qui versus diversas mundi partes protendantur. Neque video quomodo facile possit hoc impugnari; nam in Scriptura nullum habemus de hoc ordine indicium, nisi hoc solum, quod gehenna sit infra omnem locum, propter quod infernus quasi per autonomasiam nominatur; quod autem alia loca inter se servent ordinem inferioris et superioris, non videtur in Scriptura significari, nec ratione aliqua satis persuaderi. Nam sine dubio illa loca sic constituta possent esse capacissima ad recipiendas animas illuc destinatas, quia numerus animarum simul existentium in aliquo istorum trium locorum non servat majorem proportionem ad numerum animarum gehennæ, præcipue simul cum læmonibus; ergo, si infernus est capax totius illius multitudinis, multo magis quilibet horum locorum poterit esse capax suorum captivorum. Quod in singulis locis potest ita declarari. Nam imprimis id est certum de

sinu Abrahæ, cuius status et brevi tempore duravit comparatione aliorum, et in toto illo tempore paucæ animæ ad illum descendebant, facta etiam collatione ad alia loca, quia ante Christi adventum gratia Dei paucis communicabatur abundanter, et cum perseverantie dono. De purgatorio etiam est certissimum ejus statum non esse perpetuum; in quo illud singulare est, quod non omnes animæ quæ ad illud descendunt, simul aliquando in illo congregantur, sed successione quadam, sicut homines in hoc mundo existunt. Unde fit ut numerus animarum quæ in illo loco simul existunt, semper sit exiguis, comparatione facta ad alia loca. De limbo puerorum res est dubia; probabile vero est, etiam post diem judicii non esse permanuros in illo loco, sed supra terræ superficiem in quadam philosophandi ratione esse victuros. Quorum numerus etiam respectu aliorum parvus est; quia infantes, qui ad rationis usum non pervenient, non sunt vigesima hominum pars, et ex illis multi salvantur. Itaque hæc tria loca, illo modo collocata, ad finem eorum et ad omnia quæ de illis dicuntur sufficiunt, quia nec propter animas requirunt immensam aliquam magnitudinem, neque unquam humanis corporibus replebuntur, sed solus infernus, juxta discursum factum.

12. *Tertius modus astruendi tertiam opinionem.* — Propter quædam tamen Evangelii verba potest aliud modus collocandi hæc loca et astruendi tertiam opinionem propositam excogitari, videlicet supra locum inferni, cætera loca esse etiam in circulum collocata; ita tamen ut non singula occupent integrum circulum. Non enim videtur necesse hos integros locorum circulos sese invicem circumdantes seu continentis fingere, ac si essent elementaria vel coelestia corpora, cum animarum susceptioni non videatur tanta magnitudo necessaria. Videri ergo potest sufficiens ut proxime supra gehennam sint limbus puerorum et purgatorium, in modum circuli locum inferni circumdantis; ita tamen ut unusquisque illorum locorum semicirculum tantum occupet, sintque inter se contigua, et supra locum inferni æquali propinquitate, versus diversas hujus mundi partes collocata; supra illa vero sit sinus Abrahæ, sive in modum alterius circuli, sive alio modo prout Deo placuit. Nam quod inter hunc sinum et gehennam sit aliquis locus medius, neque sint inter se contigua, videtur ex parabola de Dicitate et Lazaro colligi, in qua refertur divitem

in tormentis existentem elevasse oculos et vidisse Abraham a longe, quasi in superiori et distante loco existentem, et Abraham dixisse: *Et in his omnibus inter nos et vos magnum chaos firmatum est,* etc. Est ergo aliqua intercapedo inter illa duo loca, quæ non videtur esse nisi vel limbus puerorum vel purgatorium, vel utrumque simul. Deinde purgatorium est juxta infernum, ut frequentius Theologi volunt; non videtur autem verisimile totum illud circumdari limbo puerorum, ut necessarium sit animas purgandas hinc exentes per limbum puerorum transire ad purgatorium, et inde revertentes transire per eundem locum ad cœlum, vel olim ad simum Abrahæ, quod videtur inconveniens: procedit autem supponendo, spiritus non transire ad extremum, nisi per medium. Similiter e contrario, quod limbus puerorum sit undique circumdatus igne purgatorii, non est admodum verisimile; recte ergo hoc ordine illa loca collocantur.

13. *Quartus modus.* — Alius etiam modus occurrit, quo hæc loca possunt intelligi situata, nimis ut purgatorium sit ad oram et quasi ripam inferni; sic enim in privatis revelationibus aliquando ostensum legitur; et S. Thom. certe ita sentit, d. 21, nam vult eundem ignem esse in utroque loco, imo eundem esse locum, solumque differre, quia gehenna est quasi in profundo, purgatorium quasi in ingressu illius loci; optime ergo locatorum quasi in ora et circumferentia ejus. Ne autem necesse sit animas, quæ ad infernum descendunt, per purgatorium transire, verisimile est locum purgatorii non integre, et ex omni parte totam circumferentiam inferni occupare; sed in aliqua mundi parte relictum esse aliquod spatum, in quo sit veluti os puerorum infernalis, supra quam partem nullus alias locus pœnalis collocatus sit¹. Quomodo intelligi potest, quod dixit Anselmus, lib. de Imagine mundi, c. 21: *Infernū esse inferius dilatatum et superius coangustatum,* scilicet, quoad foramen illud, quod est veluti os inferni. Alia vero duo loca intelligi possunt longe distantia a toto inferno, ut purgatorium includit; inter se autem maxime vicina et quasi contigua. Quod enim sinus Abrahæ multum ab inferno distaverit, et omnes Doctores docent, et plane colligitur ex citatis aerbis Evangelii. Quod vero limbus puer-

¹ Vide Palud., in tract. de Extrem. jud., c. 6 et 7; Ch., Opusc. de infant.; Maio. 5, d. 44, q. 3; Pal. supra.

Quæstionis resolutio:

14. Inter has sententias non potest ferri certum, imo nec definitum judicium, quia res occulta est et non revelata, potuitque Deus, pro suæ providentiae ac sapientiae ratione, vel his modis vel aliis hæc loca constituere; et ideo de situ purgatorii hæc sufficiant, atque etiam de aliis, de quibus obiter diximus, quia non possunt in hac disputatione seu collatione separari. Semper autem verisimilius mihi est, hæc loca non esse ita subordinata per circulos, ut non possit ad unum nisi per aliud transiri, quia etiam censeo inconveniens, quod ante Christi adventum omnes damnatae animæ et purgandæ

Patrum, et sic de aliis; nec modus ille aedificandi seu architectandi (ut sic dicam) illa loca ratione aliqua necessarius est, nec per se conveniens aut consentaneus divinae providentiae. Reliqua vero probabilitate possunt cogitari et diei. Satis autem verisimile est, purgatorium esse vicinum inferno, tum propter convenientiam in poena sensus et ignis; tum quia hoc spectat ad quamdam majorem afflictionem et humiliationem purgandorum. Et ideo non refert quod illae animae sint absolute digniores animabus puerorum, quia pro tunc merentur majorem afflictionem et poenam. Tum praeterea, quia verisimile est, post judicium, infernum dilatandum esse et occupaturum totum purgatorium ignem, imo fortasse etiam ad limbum puerorum et antiquorum Patrum extendetur, ut aliqui censem. Sed haec magis incerta sunt, quia de limbo puerorum non constat an sit evanundus. Concilium autem Florentinum licet de hoc limbo dixerit esse in inferno, non tamen fecit comparationem cum purgatorio, sed consulto id præterrius videtur, imo et omnino de situ purgatorii nihil significasse, quia est res quæ adhuc in disputatione Theologorum versatur. Quia tamen multum significat limbum esse coniunctum inferno, ideo aliæ etiam opiniones probabiles sunt.

15. *An loca inferna mole terræ interjecta distinguantur.* — An vero haec loca distinguantur muris per interjectam alicujus terræ partis molem, vel solum terminis a Deo præfinitis, mihi non constat; neque ab auctoribus aliquid expresse dici video, præter eos qui sentiunt ignem inferni et purgatorii esse continuum, nam hi plane putant illa duo loca non habere murum seu molem terræ interjectam. Quod non est improbatibile, propter rationes supra factas, neque inde sequitur aliquid absurdum; nam ad distinctionem locorum satis est terminorum præfinitio, et quod non possit esse transitus neque permisitio, quod etiam ad decentiam animarum sanctorum et convenientem ordinem pertinet. De aliis vero duobus locis, vel inter se, vel cum aliis comparatis, facilius credi potest distinguiri muris, quia nullum habent commercium, nec est illa necessitas vel congruitas, ut debeat aliter constitui. Quamvis verba illa Abrahæ: *Inter nos et vos magnum chaos, etc.*, indicare videantur spatium illud fuisse quasi concavum et subtili corpore repletum, anm vox *chaos* hæc indicat; et verbum etiam

Græcum, quod *hiatum seu voraginem* significat. Sed quia spiritibus omnia penetrabilia sunt, ideo potuit tota illa distantia *chaos* appellari, etiamsi aliqua pars densa, terra eset repleta. Paludanus vero et alii indicant, totum spatium omnium istorum locorum esse concavum, et post diem judicii replendum esse corporibus damnatorum.

16. *Sufficientia locorum inferorum colligitur ex variis animarum statibus.* — Tandem, quoniam de his locis ulterius disputandum nobis non est, ex dictis etiam colligitur eorum sufficientia, de qua etiam videri possunt Paludan., Suppl. Gabr., et alii supra citati. Sumitur autem ex statibus animarum: quædam enim omnino felices sunt et purissimæ, quæ non infra terram, sed supra cœlos colliguntur. Aliæ sunt omnino damnatae propter peccata propria, pro quibus est infimus locus simul cum dæmonibus. Aliæ sunt etiam damnatae propter solum originale peccatum, quibus proprius locus debetur propter diversum statum et rationes supra tactas. Aliæ sunt justæ, sed purgandæ. Aliæ denique fuerunt aliquando justæ satisque purgate quoad personalia, eo vero tempore quo nondum erat janua cœli hominibus aperta. Non sunt autem plures status animarum; ergo nec receptacula earum. Satis vero pullulat quæstio de statu animæ decedentis in originali peccato cum actuali veniali tantum. Sed de hac re et in 2 tom., cit. loco, et supra in hoc libro, agens de remissione venialium peccatorum, satis dixi. Aliæ vero difficultates quæ hic tangi poterant, post disputationem sequentem tractando de statu animarum purgatorii, expedientur melius.

DISPUTATIO XLVI.

DE GENERE ET ACERBITATE POENÆ PURGATORII.

Quoniam præcipuus finis purgatorii est ut animæ, qui illic existunt, poenam suis peccatis debitam patientur, ideo consequenter de qualitate gravitateque illius poenæ dicendum est. In qua re primum considerandum occurrit, quotuplex illa poena sit; deinde quam acerba sit, quibusque mediis seu instrumentis exerceatur; ac tandem quantum duratura sit, seu quomodo incipiat, continueque sustineatur, donec tandem finiatur.

solum poenam sensus, sed etiam damni deberi propter peccatum jam remissum quoad culpam.

— Nihilominus dicendum est, animas purgatorii poenam damni pati; imo hanc esse præcipuam poenam quam ibi patientur. Est communis sententia in 4. d. 20 et 21, ubi D. Thom., Bonavent., Palud., Richard. et alii; Soto, dist. 49; Durand., in 3. d. 22, q. 4. Et probatur, quia detinentur ab ingressu patriæ ratione culpæ commissæ; sed haec est poena damni; ergo. Major patet, quia nulla est in eis alia ratio cur detinentur. Nam quantum est ex parte status veluti naturalis, hoc ipso quod sunt extra corpus, sunt in statu sufficiente ad videndum Deum. In quo multum a nobis differunt; anima enim conjuncta corpori corruptibili, ratione talis conjunctionis non est in statu apto ad videndum Deum, secluso omni alio impedimento; ergo illæ animæ, jam separatæ, ob aliud impedimentum privantur eo tempore visione Dei; hoc autem non est nisi culpa commissa nondum plene satisfacta; ergo. Dices, non culpam ipsam, sed reatum poenæ manentem esse proximam rationem hujus detentionis. Sed hoc nullius momenti est, quia illæ reatus poenæ primo ac per se est de ipsa parentia visionis Dei; non enim meretur videre Deum qui pro peccato nondum illi plene satisfecit, quandiu in eo statu durat: *Quis enim habitabit in tabernaculo Dei, aut quis requiescat in monte sancto ejus, nisi qui ingreditur sine macula, et operatur justitiam?* utique primo ac præcipue ad Deum ipsum. Propter quod alibi scriptum est: *Nihil coquinatum introibit in illam*, scilicet, civitatem sanctam Jerûsalem, in qua est visio pacis. Neque enim putandum est, ratione peccati commissi, etiam remissi quoad culpam, solum deberi homini poenam sensus, et quia hanc sustinere non potest videndo Deum, ideo detineri ab illa visione donec satiatiatur; hoc enim gratis et præter omnem rationem excogitatum est, tum quia hoc ipso quod debetur poena sensus, intrinsece debetur detentio ab illo ultimo termino, nec possunt hæc naturaliter sejungi in illo debito, cum in se sint intrinsecè connexa. Tum etiam quia peccatum potissimum est poena dignum, quatenus est vel simpliciter, vel aliquo modo Dei offensio, sub qua ratione ei maxime respondet parentia ejusdem Dei.

3. *Ratio in contrarium solvit.* — Ratio autem quæ in contrarium inducebatur, ex falsis principiis vel male intellectis procedit; supra enim in materia de penitentia ostendit

2. *Animas purgatorii poenam damni pati, vera resolutio.* — *Objectioni occurritur.* — Non